

Draumkvedet i nevrologisk lys

Michael 2024; 21: Supplement 33: 166–170.

doi:10.5617/michael.11719

Norsk middelalders store visjonsdikt Draumkvedet står frem som noe helt enestående i vår felles kulturelle arv. Det gir oss fargerike og dramatiske bilder fra en brytningstid mellom den norrøne verden og den kristne middelalder. Diktet antas å være fra tiden før reformasjonen, det sidestilles med annen europeisk visjonsdiktning og det har brakt selvfølelse til en liten nasjon. Sett med et nevro-litterært blikk kan man spørre: Er Draumkvedet bare oppspinn og fri diktning? Eller kan det være en kjerne av sannhet i historien om Olav Åsteson?

Diktets to første strofer lyder slik (1):

Vil du meg lye, eg kvea kann
um einkvan nytan drengjen,
alt um han Olav Åsteson,
som heve sovi so lengje.
Han la seg ned um joleftan
sterkan svevnen fekk,
vakna 'kje fyrr um trettandagen
då folke åt kyrkja gjekk.
Og det var Olav Åsteson
som heve sovi so lengje.

Trettandagen, 6. januar, red Olav til kirken for å fortelle folk hva han hadde opplevet i den tiden han sov. Han hadde nemlig vært i *Auromheimen*, altså på den andre siden av døden. Han hadde sett *Gjallarbrui*, broen man må over når man er død, han hadde sett dødsrikets grusomme tornemyrer og vannene der *isane brunno blå*, han hadde sett hvordan syndere, ja selv pres-ter, ble brutt ned i boblende tyrigryter og han hadde sett dommens dag

*Figur 1.
I Helheim.
Oljemaleri fra
1937 av Olaf
Willums (1886–
1967). Tilhører
Porsgrunn
kommunes
kunstsamling.
Foto gjengitt med
tillatelse.*

hvor *Jesum Krist* møtes med *Grutte Gråskjegg* (djevlen) for å skille mellom rettferdige og urettferdige (1).

Jørgen Moe (1813–1882) foretok en reise i Telemark sommeren 1847 på jakt etter «folkedikning». Han fant diktet og «restituerte» en tekst på 38 strofer. Funnet falt i meget god jord. Dette var tiden for «det nasjonale gjennombrudd» i Norge, og året etter kom det sagnomsuste tablået *Brudefærden i Hardanger* med Adolph Tidemand (1814–1876) og Hans Fredrik Gudes (1825–1903) maleri, Halfdan Kjerulfs (1815–1868) komposisjon og Andreas Munchs (1811–1884) dikt. Magnus Brostrup Landstad (1802–1880) utgav *Draumkvedet* i 1853 og Sophus Bugge (1833–1907) supplerte året etter med *Mythologiske Oplysninger til Draumekvædi* (2). Ludvig Lindeman (1812–1887) reiste selv for å skrive ned melodivarianter. *Draumkvedet* ble en del av nasjonsbyggingen.

Draumkvedet som kunstnerisk inspirasjonskilde

Visjonsdikt fra middelalderen er kjent fra flere europeiske land og kan ligne hverandre, men ettersom *Draumkvedet* bare var kjent fra norsk tradisjon ble det tillagt helt unik verdi som nasjonalt klenodium. Etter hvert fant forskere en rekke ulike tekstvarianter og man regner med at det er minst 50 såkalte «primærkilder» til diktet. I 1890-årene valgte Moltke Moe (1859–1913) ut 52 strofer og *Draumkvedet* slik vi kjenner det i dag oppstod. I tillegg til overleveringer av folkemelodien som lever i beste velgående, er det mange komponister som har latt seg inspirere av *Draumkvedet*, fra David Monrad Johansen (1888–1974) til Arne Nordheim (1931–2010). *Draumkvedet* er dessuten illustrert av tallrike billedkunstnere, og det finnes en sann rikdom fra Gerhard Munthe (1849–1929) over Torvald Moseids (1917–2000) 70 meter lange broderi til nålevende billedkunstnere som Karl-Erik Harr (f. 1940) og Marianne Boberg (f. 1957).

Bare oppspinn og fri diktning, eller kjerne av sannhet?

Olav Åsteson sier: «Eg hev vori meg upp med sky og ned att på svarte dikje, eg hev sett åt heite helvite og ein deil av himmerikje». Han skildrer ned i små detaljer hva han har sett i *Auromheimen*. Han kan berette at det er «heitt i helvite, heitar hell nokon hyggje». Videre at «bikkja bit og ormen sting og stuten stend og stangar på Gjallarbrui». Han har sett trollkjerringer og han forteller at han selv «var longe i moldi møka (...) eg tott den dauden god». Ettersom han ble vitne til dommedag kan han i de mange «saligprisingene» fortelle om hva som fører til helvete og hva som fører til paradiset, for eksempel: «Sæl er den i føisheimen fatige gjeve konn; han tarv inkje rædast på Gjallarbrui fyrr kvasse stutehonn».

Kleine-Levins syndrom

I moderne lærebøker om nevrologiske søvnforstyrrelser kan man lese om Kleine-Levins syndrom, en sykdom som fører til tilbakevendende episoder med ekstrem hypersomni, endret adferd og kognitive forstyrrelser (ramme 1) (3). Syndromet er svært sjeldent, 1–5 tilfeller per million, og de fleste nevrologer vil følgelig aldri møte det. Syndromet har hittil ingen patognomoniske objektive funn eller markører ved supplerende utredninger. Tilstanden kan oppstå i ungdommen og skal ramme mest gutter (3). Det er ingen egentlig behandling for tilstanden og den går ifølge litteraturen over av seg selv i løpet av et tiår eller så (3).

Syndromet er altså kjennetegnet av episoder av ekstrem hypersomni som kan vare fra dager til uker, opptil 19–20 timer pr døgn, men i tillegg også av kognitive endringer som derealisering, forvirring, hallusinasjoner og

adferdsendringer i de våkne intervallene (3). Mellom søvnperiodene er personene upåfallende og de nevnte kognitive trekkene har ikke annen psykiatrisk komorbiditet som en mer nærliggende forklaring. Kan Olav Åsteson ha hatt Kleine-Levins syndrom? Han sov angivelig i to uker og hadde en opplevelse av å ha sett og opplevet utrolige ting, dog alle tatt fra samtidens felles forestillingsverden.

Nevrologien er over alt

Undertiden kan man møte skepsis over å spekulere over historiske hendelser, kulturpersonligheter, kunstverk, navngitte personer og kunstnere sett i en nevrologisk, diagnostiserende ramme. Jeg innrømmer at jeg ikke vet nok om for lengst avdøde Olav Åsteson til å kunne stille noe så alvorlig som hans nevrologiske diagnose, og øvrige spekulasjoner om hans helse må forbli usagt. Jeg rakk aldri å undersøke ham og *Draumkvedet* hverken kan eller skal leses som en sykejournal.

Men diktet og alt det som det har inspirert til, står der i all sin prakt selv om det tas ut av en mystisk religiøs og nasjonalromantisk ramme. Og jeg tror ikke at fagfolk som arbeider med søvn vil riste fortørnet på hodet til idéen om at Olav kan ha hatt Kleine-Levins syndrom. Og hvorfor ikke? Nevrologien er over alt, og det var den også i middelalderen!

Criteria A to E must be met:

- A. The patient experiences at least two recurrent episodes of excessive sleepiness and sleep duration, each persisting for 2 days to 5 weeks.
- B. Episodes recur usually more than once a year and at least once every 18 months.
- C. The patient has normal alertness, cognitive function, behavior, and mood between episodes.
- D. The patient must demonstrate at least one of the following during episodes: 1. Cognitive dysfunction 2. Altered perception 3. Eating disorder (anorexia or hyperphagia) 4. Disinhibited behavior (such as hypersexuality)
- E. The hypersomnolence and related symptoms are not better explained by another sleep disorder, other medical, neurologic, or psychiatric disorder (especially bipolar disorder), or use of drugs or medications.

Ramme 1. Diagnostiske kriterier for Kleine-Levins syndrom (3).

Litteratur

1. Mortensson-Egnund I. *Draumkvedet. I ny oppsetjing med utgreidingar*. Oslo: Cammermeyers Boghandel, 1927. <https://www.nb.no/items/231f9c82f8568cc8cd39c6c91ca668cf?page=0> (25.5.2024).
2. Bugge S. Mythologiske Oplysninger til Draumekvædi. *Norsk Tidsskrift for Videnskap og Litteratur* 1854: 101–121, 192. <https://www.nb.no/items/b4c2398b81965d0e87d508210729fda7?page=109> (25.5.2024).
3. Cheung J, Ruoff CM, Mignot E. Central nervous system hypersomnias. I: Miglis MG, red. *Sleep and neurologic disease*. Cambridge, MA: Elsevier, 2017: 141–166.

Nils Olav Aanonsen (1954–2023) var spesialist i neurologi og avdelingsleder ved Avdeling for neurohabilitering, Oslo universitetssykehus. Artikkelen ble først publisert i Axonet i 2020 (nr. 2) og er republisert med tillatelse.